

**АВРАМОВИЯТ ПРЕПИС НА
ЖИТИЕТО НА АЛЕКСИ, БОЖИ ЧОВЕК**

Христина Тончева
Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

AVRAM'S COPY OF *THE LIFE OF ALEXI, MAN OF GOD*

Hristina Toncheva
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

The article presents data about an unknown copy of *The Life of Alexi, Man of God*, discovered in a manuscript from 1674 from the collection of the „Ivan Vazov“ National Library. This text is similar to the copy in the Tihonravov damascene from the 17th century. It can be concluded that these two copies pertain to an early damascene redaction.

Key words: history of Bulgarian language, hagiography, textological redactions

**Посвещавам тази статия на незабравимия Васко,
след познанството си с когото придобих представа за същността
на ангелските създания и за тяхната мисия сред нас.**

*Имоу́ же ѿ бесзмрътїе а̀гглы .
і̀ако нико́гѧ же не оу̀мираю́ть .
нижѐ растлѣвають .*

*Слово за Светите архангели Михаил и Гавриил,
Тихонравов дамаскин от XVII век*

В палеославистичната наука отдавна се смята за установено, че преводът на архаичните български дамаскини, наричани още по регионален признак македонски, както и преводът на средногорския тип дамаскини, е бил извършен от българин или българи на българска езико-

ва територия от гръцкия оригинал (Дьомина 1968: 20, Василев 1993: 99 и мн. др.). Редица по-задълбочени изследвания на дамаскиновите преписи през последните няколко десетилетия доведоха до оформяне на становището, че средногорските архаични дамаскини не представят цялостен превод на сборника „Съкровище“, както е в „македонския“ превод (36 слова), а частичен – 29 слова плюс Словото за десетте Мойсееви заповеди. Многобройни проучвания са били посветени на различните слова, включени в състава и на двата типа дамаскини, наблюдения са правени отделно и върху правописно-фонетичните, морфологичните, синтактичните и лексикалните особености на отделни ръкописни паметници (Василев 1984, Василев 1993 и др.).

Най-богат материал за езикови наблюдения предлага лексиката, която при различните преводачи, преписвачи, поправячи на дамаскиновите текстове е изключително разнообразна. Тя е доказателство за техните книжовни умения, за равнището на съответните книжовни школи през XVI – XVIII век, където са се преписвали не само архаични и новобългарски дамаскини, но и редица други ръкописи, чийто език е определян като „късен следевтимиев среднобългарски“ (Василев 1993: 104). Такова книжовно средище през XVII век е било Аджар, което се свързва с името на Аврам Димитриевич.

Йерей Аврам Димитриевич е плодовит книжовник, един от най-дейните български книжовници от XVII в., талантилив калиграф и художник миниатюрист. Редица изследователи са представляли множество ръкописни книги, създадени според тях от ръката на йерей Аврам (Цонев 1920, Ангелов 1976 и др.). На него се приписват и Троянският дамаскин, т. нар. Нов Троянски дамаскин, и Еленският дамаскин от XVII в. За да бъдат тези книги идентифицирани и атрибутирани с по-голяма точност, е необходимо по-задълбочено проучване не само на почерковите особености и художествената им украса, но също и на текстовите особености на отделните богослужбни четива.

В ръкописната сбирка на Пловдивската народна библиотека „Иван Вазов“ под сигнатура № 115 се съхранява един много красив ръкопис, който представлява сборник, съдържащ четива от различни богослужбни книги (Тончева 2008). Книгата има собствена буквена фолиация с червено мастило, нанесена от ръката на създателя ѝ, но също има и нова – сини арабски цифри. Съдържа 626 листа (18,5 X 13,5), по 32 реда на страница. Писмото е среден калиграфски полуустав, средногорски тип, а правописът е ресавски, с диакритични знаци. На повечето от страниците заглавките и инициалите са богато украсени с различни флорални и зооморфни мотиви, заставките са плете-

нични, също декорирани с флорални или антропоморфни елементи, някои са запълвани със златно мастило. Според изследователите тази украса е много сходна с художественото изпълнение на Еленския и на Троянския дамаскин (Цонев 1920: 173). Книгата е запазена цяла и е подвързана с кожена подвързия с оригинални закопчалки. В самия край на ръкописа има приписка, в която се съобщава годината на създаването му – 7182, или 1674, както и името на преписвача – мнѡгѡгрѣшнѣ ѡврѣ ѡрѣи сѣнь димѣтрѣви. На последно място в книгата, преди самата приписка, е поместен препис на Житието на Алексей, Божи човек: Слово стго Алѣѣа члка бжѣа (л. 622б – 626б).

Датите за честване на паметта на св. Алекси са: на изток – на 17 март повсеместно, на запад – на 17 юли, а в сирийската традиция – на 3 ноември. Традицията на Пространното житие на Алексей, Божи човек и в гръцка, и в славянска езикова среда не е напълно изяснена. Пространното житие за светеца влиза в репертоара на българската книжнина вероятно още през X в. (Иванова 1986: 642) или най-късно през XI в.

В науката е установено, че в южнославянската ръкописна традиция се разпространява именно едно преводно и анонимно житие, като засега са известни пет редакции на текста. Най-старият славянски препис на този преводен текст е от Златоструй от XII в., РНБ. Ф. N. I. 46, л. 98а – 100а, и съдържа само втората половина от житието, започвайки от обръщението на Богородица към клисаря в Едеса (Адрианова-Перетц 1917: 82). Това преводно житие е широко разпространено особено през XV – XVI в. в чети-минеините сборници под дата 17 март, по-късно и в сборници със смесено съдържание. Поради големия интерес към сюжета в житието то се разпространява и сред текстове от други жанрови групи – белетристика, апокрифи и пр.

Друг превод на житието, възхождащ към по-пространна гръцка версия, се намира в ръкопис № 9 от XIV в. от Троицко-Сергиевската лавра (вж. Тончева 2013). Затова текстовете, принадлежащи към тази група, са наречени „Троицка редакция“, за разлика от тази, представена в Златоструя, РНБ. Ф. N. I. 46, която е наречена „редакция на Златоструя“ (Адрианова-Перетц 1917: 82 – 99). През XVI в. житието влиза в състава на МЧМ (МЧМ изд. 1998: 789 – 796), като тук редакцията представлява доста сложна комбинация от старите преводи с нови корекции спрямо гръцкия текст. Дамаскините също включват този текст, като в някои от тях то е преработено на говорим български език (цитирано по: Енциклопедия <http://www.eslavsanct.net>).

Аврамовият препис на Житието на Алекси, Божи човек показва голяма текстова близост до преписа в Тихонравовия дамаскин, като редакционните намеси са засегнали предимно някои синтагми или изреченски конструкции и в по-редки случаи – лексиката. Тази близост е подчертана още от онасловлението на Аврамовия препис – Слово, както е и в дамаскиновата традиция, и в сборниците със смесено съдържание.

За илюстрация на горенаписаното тук се публикува за пръв път Аврамовият препис на Житието с разночетения по Тихонравовия дамаскин (цитирани по изданието на Дьомина 1968, само са посочвани страниците).

АВРАМОВ СБОРНИК ОТ 1674 г.

6226

СЛОВО СГГ° АЛЕΞΙΑ ΥΛΚΑ ΒΖΙΑ .

Бѣше нѣкон чловѣкъ вѣрнь хрѣтіанннь и дѡбрь въ рѣмь градъ , нме мѡ
вѣше Ѵфнмїань . почтѣнь тврѣдѣ и прослѡвень ѡ царѡ Ѡнѡрїа и ѡркѡдїа
чтѡ вѣха рѣмкы царїе . и вѣше мнѡго богѡтъ и имаше рѡвїе, тѣ домѡ сї . и
сїчкы ѡблѣчени въ вѣ копрїнѣни ѡдѣжди ¹, и златы поїасе . и немаше чѣдо .
зачѡ вѣше женѡта мѡ неплѡдна . ѡми • добры и вѣрнїи и двѡта . дрѣжаха
вжїи законъ добрѣ . Ѵфнмїань постѣше съ прѣзъ сїчкы дни, до ѱ чѡсь . и
постѡвѣше на день трїи трапѣзы • домѡ сї . ѣднѡ на сїроты и на сирѡчета .
дрѣгѡ на прѡсеци . трѣтїа на пѣтници и чюждїнци чтѡ са скрѡбны : и
напоконъ самѣ сї съсь сїромѡси и съсь калѣгере въ ѱ чѡ ѡдѣше . и когѡ
ѡдѣше на полѡтъ при царѡ . на прѣди прѣ него сн пѣцѡшѣ момѡци да
дѡвать на сїромѡси милостїнѡ . и тѡи дѡмаше нѣсѣмь достѡннь да хѡдимь
по зѣмли бжїа ². И на женѡта мѡ вѣше имѣ ѡглаїса . и тїѡ добрѡ и чїста и
пѡстница бѡговѡзлїва . и мѡлѣше бѡ кѡжеше ³, помѣнї гїи и мѣне недѡс-
тѡина , и дѡи ми плѡдъ на мѡѡ ѡтрѡба , и ѡзъ да имѡ чѣдо на стѡрѡсть да
се ѡтѣшѡвамь съсь его . и мнѡго се мѡлѣше . и послѡша бѡ молѣнїето ѣе . и
зачѣ и родї сѡа . и зарѡдоваха се и възвеселїха се до бѡ, и женѡ и мѡжъ
нїеннь . и крѣтиха го имѣто мѡ ѡлѣжїа .

623а

и кога бы емв време, дадоха го да се зчи книга, и на писмо, и на црковни законь . и на зчи се добрѣ, и бѣше мѣдро тврѣдѣ . и кога порасте и годѣха го за мома ѿ царева рѣда, и бы емв годѣнница . и кога бы време сторѣха свадѣва, и зкрасѣха трапѣза . и вѣнчаха ихъ въ црковь стѣго вонифанѣта . и веселѣха се прѣзь тоѣзи днь до довѣчера . и кога бы ноцѣска вълѣзе алѣѣа при годенѣцата си на мѣсто зкрасѣно . и сѣднь на столь злать . и ззе прѣстенъ злать . и обѣви го съсь копрѣна . и даде го на годенѣца своа . и рѣѣи . ззмѣ тоѣзи прѣстенъ, и чюваи го . а то да вѣде бѣ междѣ мене и междѣ тебе . докога ище бѣ да сторѣ като знае . и дрѣгы дѣмы нѣкои рече и таино; И излѣзе ѿ годенѣцата си ѿ зкрасѣното мѣсто . и влѣзе ⁴ долѣ въ ризницѣ дето бѣше ⁵ иманѣето . и ззе ѿ своѣто си ⁶ иманѣе цо цѣвѣ . и излѣзе прѣзь ноцѣ изъ грѣа римь таино, никои го не зсѣти . и поидѣ на краи море и найдѣ корабь стоаше ⁷ и вълѣзе з него . и доплѣ ⁸ до градь лавдикѣл . и излѣзе изъ корабь, и помѣли се бѣ, и рече . Бе что си сторѣль нѣбо и зѣмлю . и мене что си явѣиль изъ маичината ⁹ ми зтрова . и сегѣ мѣ оучюваи ѿ тоѣзи свѣтъ никакъвъ и свѣтнь . и даи ми да стана и азъ ѿ дѣсню тебе съ сичкѣте стѣи что са тебе згодѣле ѿ прѣвѣнь . зацо си тѣ млѣтивъ и тебе слава да чинѣи . оцѣ и снѣ и стѣмъ дѣхъ . И станѣ ¹⁰ и поидѣ, и тоѣзи чѣ срѣтоха го людѣе, что бѣше ги пѣстѣль ѿ цѣ мѣ

623б

да го ищѣть . и идѣ наедно съсь хѣтѣ, до грѣа едѣсь сѣрьскѣи . дето лежи обрѣзъ гнѣ, что го послалъ бѣше гѣ и сѣ хѣ авгаръ царь . и вълѣзе въ грѣа . и продаде сичко что имаше, и раздалъ по сиромѣси и на прѣсеци . и облѣче се въ рѣзы грѣзны . и сѣдѣше катѣ прѣсакъ прѣ црква бѣгородичина . и постѣше съ ѿ нѣла до нѣела и ззымаше анѣфора . и ядѣше дѣвѣ знгѣи хлѣбъ . и дѣвѣ чаши водѣа пѣаше . такѣ чинѣше на сѣкѣи дѣнь додѣ и бы живъ . и сичка ноцѣ не спѣше . и что мѣ даваха людѣе, а тои го даваше на дрѣгы

прѡсеци . Ѹ ѿць неговъ ѣфиміанъ пѣсти людіе и и́ска́ха го и́зь рѣи́мь гѣра и не
 можа́хъ да го на́идътъ . и пои́до́ха до гѣра ѣфѣсъ въ месопотамію ¹¹, и
 наидо́ха го ами го не позна́ха . тѣкмо да́до́ха мѡ млѣты́на катѡ прѡсѡакъ, и
 ѣтидо́ха . ѡ́ тои ги позна́ . и бл҃годарѣи ба и рѣ́ . бл҃годарю те ги бѣ мо́и . за-
 що мѣи да́де та ѣзѣхъ млѣты́на ѿ до́машны своѣи людіе . радѣи ѣме твоѣе ги .
 Ѹ пои́до́ха ѡ́нѣи людіе па́къ въ рѣи́мь и ска́зѡха ѣфиміанъ какъ го и́ска́хъ ме
 и не мо́жѡмѣ да го на́идѣ . а ма́ика мѡ ѿ свѣдѣ́бата катѡ ли́пса снѣ ѣе ¹².
 вьлѣ́зе гдѣ спѣше, и посы́па пѣпель и затво́ри се и лежа́ше на пѣпель
 пла́чаше и дѣмаше . жи́вь гѣ бѣ мо́и . ѡ́зъ нещѣ́ станѣ ѿ тѣка . доде́ разверѣ
 за сы́на си . ка́мъ се дѣвѣ́ . ѡ́ ѿць неговъ ѿ какъ се ро́ди сы́нъ неговъ ¹³, не
 смѣси́ се съ свѣдѣ́та си же́на . ѡ́ми рѣ́ неи ¹⁴, да се мо́лиме бѣ,

624а

да ни ѣчю́ва на́шегѡ сы́на, что́ го да́де на́ . Ѹ сто́ри а́лѣѣа, зѣи, го́динь прѣ
 цѣквата бѣгоро́дичина . и оу́годи гѣ бѣ своѣмъ . Ѹ ѣви се на́ сынѣ́ стаа бѣца
 парамона́ръ что́ па́зѣше цѣква бѣгоро́дичина . и рече́ мѡ . Вьведе́и члѣка бѣѣа
 въ цѣкѡвъ мою́ . зацо́ ѣ досто́ень за цѣтво́нѣное, и вѣнѣ́ць ѣма на гла́вѣ ¹⁵,
 и дѣхъ ѣтѣи на не́го прѣвѣ́ва . и съвѣ́ди се ѿ сы́нъ парамона́ръ и и́ска́ такво-
 го́зи ¹⁶ чѣка ; и не мо́же да на́идѣ . ѡ́ тои се помѡ́ли прѣтѣи бѣци , да мѡ ѣви
 того́зи вѣѣи члѣка ¹⁷. и рече́ мѡ бѣца вто́рыи пѣтъ . что́ съ́ди прѡсѡакъ ѡ́нзи прѣ
 цѣкѡвѣныте врата́ тои́зи ѣ бѣѣи члѣкъ . и и́злѣ́зе и наидѣ́ го . и зѣ го за рѣ́ка и
 вьведе́ го въ цѣкѡвѣ́ . и ѡ́тога́зи наче́ да слѣ́жи бѣ ѣако́ . и пронѣ́се се дѣма за
 не́го по си́чки тои́ззи гѣра́ . Вѣдѣ́ и ѡ́нъ ¹⁸ че щѣ́тъ да го позна́ють тѣка . и
 и́зѣ́де ¹⁹ и́зь тои́зи гра́дъ . и пои́дѣ . въ ѡ́ладикѣю́ (!), и вьлѣ́зе въ кора́въ
 ѣщеше́ да ѣде въ ѡ́арѣ́сликѣю́ . зацо́ та́мо ни́кои ²⁰ не позна́ваше ѣго́ . ами́
 бѣѣемъ повелѣ́нѣемъ ѣда́ри вѣ́тръ вѣ́ренъ ²¹ кора́вътъ . и занѣ́се го до рѣи́мь ²².
 и и́злѣ́зе и́з кора́вътъ и рече́ . жи́вь гѣ бѣ мо́и, по се́га да ѣдѡ́ до́ма си ѡ́ца
 моѣго, и нещѣ́тъ мѣ позна́ . и ѣдѣ́ше, и срѣ́щѣнъ ѡ́ца ²³ си и и́злѣ́зоваше ѿ

цáревыте полáты ²⁴ на ѡбѣдь и познà о́ца си . а̀ми ѡцѣ мѡ не познà ёго нѣкак . Поклони се ёмѡ и рече . члче бжїи помлви ме сыромáха и чюждїи́ца . и прїимї ме въ дóмь твоѡ, да се и азъ насы́тю съсь твоите

624б

слáгы ѡ твоáта трапéза что встатѡ трохите . и бѡ да блви тебе и да ти даде́ цртво нѣное . и дете го имашь на чюжа́ землѡ да ти се съврши что сè надѣвешь тїа дзмы като чю ѡцѣ мѡ, та го взвèде домá си . и зарьчà на слзгы́те си добрѣ да почьтёте тогóзи сыромáха . и рече кóи не мѡ слзгѣва и почи́та и згодї мѡ . тако ми живь гѡ бѡ ²⁵. простень да бѣде и дáрь дóбрь да има ²⁶ ѡ мóи дóмь . а̀ми да мѡ направите келїика ²⁷ прѣ мóите вратà . зацо когà злѣзвѡ и излѣзвѡ да го поглéдзвѡ . и дáвайте мѡ гастїе ѡ мóа трапéза . и стóри се такà катò и зарьчà . а́ маїка мѡ плáчеше и д́маше азъ на свѣтъ в́нь не излázю . и снахà и рече и азъ ѡ тѣка не излázю а̀ми цѣ бы́ като грѣлица цю è пѣста . доде́ не разберѡ за мѡжатóго си . а́ момїците ѡнїа игрáха и шигѣваха се съсь нѣго . и смѣáха мѡ се . и вїнаха го . а́ тóи сїчко съсь рáдость прїемаше и трьпѣше . и бы́ з̄ бащинь сї дóмь что сѣде́ . зї . гóдинь . нїкои не познà го . и когà мѡ доде́ дѣнь да мѡ зѣме бѡ д́шата . тогáзи рече о́номѡзи момкѡ цю мѡ слзгѣваше . брáте донесї ми хартїа и мастїло . и донесе́ мѡ . и напїса за нѣго си сїчко кои е и чїи сы́нь . и что е провóдиль и гдѣ е ходїль . и когà дáде прѣстень на годенїцата си цю и рече . сїчко напїса . зацо да го познáють че è сы́нь нѣговь ²⁸. и когà бы́ днь сѣа нѣлѡ

625а

кога се съврши лѣр҃гїа. ёднакь з̄ црква бѣхѡ. царь и вл́ка маркїань ²⁹. и сїчки людїе . и бы́ гла́ та се чю на́прасно изъ о́лтáрь рече . поицёте бжїи чл́ка . да се намоли бѡ за сички свѣтъ . и почю́дїха се сички людїе . и събраха се з̄ црква сѣго а́пла пѣтра . и помолиха се бѡ да имь ѡбѣстави чл́ка бжїа . и пакь бы́ гла́ до трї . ре, въ дóмь ёфимїáновь тамо е нѣгово тѣло .

и ѡбръна се царь и вѣла. ефиміанъ рекоха . имашь тзи домѧ си таквѡзи добрѡ . зацѡ не си ѡвиль намь . рече ефиміанъ . тако ми живь гѣ бѣ не знаю да има таквѣзи члкъ . и зовѧ по старигѡ слвгѧ . и рѣ мѡ знаеш ли да има таквѣзи междѡ вѧ сички . ѧ тои рѣ . тако ми живь гѣ бѣ нѣма междѡ нѧ таквѣзи . сичкзи са непотрѣбни . и тогѧзи рекоха царь и вѣла да идѡтъ оу ефиміановь домь . Ефиміанъ рече на слвгыте си . идѣте скоро . украсѣте и столове ѡставѣте . и сѣ свѣщи и сѣсѣ фиміанъ да посрѣщнете . царѧ , и вѣла , и сички . и поидѡха и царь и вѣла ³⁰ . и царевы болѧре . и стори се мльва велика ѡ ефиміановь домь . А маика мѡ като вѣше се скрѣла никѡи да ю не види . и снахѧ и ѡдалече глѣдаше и чюдѣха се что е тази мльва . А ѡнзи слвгѧ что вѣше го наредилъ ефиміанъ да слвгѡва ономъзи сыромѧхѡ . пристѣпи и рече ефиміанъ . да не бѣде тоиъзи сыромѧ члкъ бѣи детѡ ми рече та мѡ слвгѡвѧ . зацѡ мнѡго чюдѡ видѣхъ ѡ него . постѣше се ѡ нѣлы

6256

до нѣла . и оузымаше стѣхъ бѣи тайнъ и ѡдѣше по двѣ ѡнги хлѣба . и двѣ чаши водѧ пиѧше . ѧ ѡнѧ дни прѣзь нѣла не ѡдѣше . ѧми и ѡ нашѣть дрѡжѣна мнѡго мѡ пакѡсть чинѧха . Едны плѡтахѧ на него , дрѡгы се смѣхѡ немѡ , и поливахѧ сѣсѣ помѣи , и вѣтахѧ го . ³¹ ѧ тои сичко сѣсѣ радѡсть прѣемаше . И ефиміанъ като чю тази дѣма . тече при члкъ бѣи . и поидѣ и повѣка го , и не ѡзовѧ се . зацѡ вѣше се прѣстѧвилъ . и ѡкры мѡ лицѣто , и видѣ се лицѣ мѡ свѣтѣ като лицѣ аггѣско . и хартиѧ дрѡжи вѣ рѣкѡ . и посѣгна ефиміанъ да ю оузме из негово рѣкѧ . и не можѣ не дѧде мѡ се . и поидѣ и скѧза царѡ . рѣ . тогѡзи что ищемь наидѡхмѣ . и кѧза мѡ , какъ е досѣга , зѣ , годинъ ѡ него дошѣлъ единъ сыромѧ . и что ми рѣ . ѧми сегѧ и хартиѡ дрѡжи ѡ рѣцѣ . и посѣгна да ю зѣма , ѧ тѣѧ ми се не дѧде . тогѧзи повелѣха и царь и вѣла да ѡковѣтъ ѡдрь , и да полѡжѣтъ на него стѡе тѣло егово . и стѧнаха царѣе и вѣла и сички царевы людѣе ³² , прѣ ѡдрь детѡ

вста́виха тѣло стѣ . и рѣкоха, ра́бе б̄жїи а́ко и грѣшны е́смѣ ³³ ны́е двѣ́ма .
 ѿ́ми смѣ ³⁴ ца́рѣвѣ и се́ ѿцѣ вл̄ка на сички свѣтъ . и даи́ намъ хартию да
 ви́димъ чтѣ е пи́сано ѿ не́а . и посѣгна ца́рь и ѡ́зѣ кни́гата и́з р̄ска не́гова . и
 пода́де ю̀ чтѣ чо́ва кни́гы цр̄кѣвны . и сѣ́днаха ца́роове ³⁵, и вл̄ка, и
 е́фимі́анъ . и начѣ да чьтѣ кни́га хартфи́лакс Ка́ко е а́лѣ́ѣа сн̄ь е́фимі́ановъ.
 и цо̀ ѐ проишьль .

626a

и́ е́фимі́анъ катѣ чо́ тїа́ рѣчи . стаи́з ѿ сто́ль сво́и . и ра́здра́ си рї́зѣ и
 ѡ́скѣ́ба се , и те́че ³⁶ и па́днѣ ³⁷ на не́го , та го жа́лно ца́лѣ́ваше и пла́чеше ³⁸
 и дѣ́маше . теж'кѣ́ мене́ че́до моѣ́ , что ми́ такѣ́ стѣ́ри . зацо́ ми нанѣ́се так-
 во́зи жа́лно възды́ханїе . и то́лкова годї́ны пѣ́сть бы́, и не чо́ухъ тво́й гла́, и
 не ца́тѣ да ми се́ ѡ́вишь че́до моѣ́. а́зъ те́бе ѿ се́га не мо́гъ те ви́дѣть . И
 ма́нка мѣ катѣ ра́звѣра́, чѐ е́ сн̄ь не́инъ . ѿтвѣ́ри та́мъ гдѣ́ бѣ́ше се за́твѣ́рила,
 и и́злѣ́зе и ра́здра́ рї́зѣте си ³⁹, скѣ́вѣше ⁴⁰ си на гла́вѣ́та вл̄асы́те ⁴¹. и
 жа́лно плачѣ́ше и глѣ́даше сѣ́на своѣ́го и ми́лостї́вно го ца́лѣ́ваше, и дѣ́маше
 . ѿ го́р'ко мене́ че́до моѣ́ , и а́гнен'це на дѣ́шата ми ⁴² . зацо́ ми такѣ́ стѣ́ри .
 Ко́л'ко го́динъ был' си ѿ ба́цинь сї́ до́мъ ⁴³ по́стникъ, и не прика́за се́ мене́ ⁴⁴ .
 И сна́ха ѿмѣ́ доде́ ⁴⁵ пла́че го́р'ко, и дѣ́маше . го́р'кѣ́ мене́ грѣ́лнцѣ́ чтѣ́ е
 пѣ́столю́бна . ко́л'ко го́динъ бы́х пѣ́ста , и ча́кѣ́ да чѣ́та тво́и гла́. ѿ днѣ́с'ка
 а́зъ е́сѣ́мъ вдови́ца и ѿ се́га да пла́чу . И лю́дїе́ чтѣ́ бѣ́хъ се́ свѣ́рали ⁴⁶,
 чо́удѣ́хъ се́ и жа́лостно пла́ка́хъ. Тога́зи рече́ ца́рь, и а́хїе́пкѣ́ да но́сетъ
 ѿ́дѣ́рь да го ѿста́ветъ на срѣ́дѣ́ гра́да . и сички гра́дѣ́ свѣ́ра се́ . и бо́лны
 чтѣ́ ѿмаше́ кой прї́до́ха, сички зр̄а́вы бы́ха . нѣ́мы продѣ́маха, глѣ́хы про-
 чѣ́ха . и бѣ́сны ѡ́зр̄авѣ́ха . Ви́дѣ́хъ такво́зи чо́до цо́ се́ чї́ни . Сам' си ца́рь ,
 и вл̄ката . ѡ́зѣ́ха ѿ́дѣ́рь да го тїе́ но́сетъ ѿ глѣ́ма ⁴⁷ ра́дость , да́но бы́ха се
 ѡ́сти́ле де́то лежи́

626b

тѣлото бѣжѣи мѣ члѣкѣ ѿ ѿѿць нѣговь дръжаше го за рѣка стѣне и плѣче, и мѣника мѣ за дръга рѣкѣ. и снахѣ имѣ слѣдѣ ѿдра. и плѣчеше гѣрко . ѿ А людѣе мнѣго гнѣтѣхѣ се на ѿдра . тогѣзи вѣидѣ царѣ ѿти ѿ людѣе не мѣже да ѿде . ѿми рѣче да сыпѣватѣ жльтѣци по пѣть , да се вѣрѣнатѣ людѣе на златѣ да погрѣвѣтъ тѣлото бѣжѣю члѣкѣ . и нѣкои не подѣ ⁴⁸ да верѣ по пѣть жльтѣци ⁴⁹ . ѿми ѣдѣнакѣ притѣснѣватѣ се ѿ колѣ ѿдра . и ѣдѣва занѣсоха тѣлото бѣжѣи мѣ члѣкѣ до црѣква стѣго вонифѣанѣта . и полѣжихѣ го вѣ ковѣчѣгѣ златѣ и мнѣгоцѣнно кѣменѣе и вѣсѣрь ѣкрасѣнь . Мѣца мѣртѣа зѣ , положѣно бѣ тѣло ѿлѣжѣю бѣжѣи члѣкѣ . и празнѣваха , зѣ , днѣи . и вѣцѣа мѣ и мѣника мѣ и снахѣ имѣ тѣмо сѣдѣхѣ , и вѣидѣхѣ като ѣскыпѣ ѿ зѣ ковѣчѣгѣ мѣрѣ ѿ хѣвѣсть не мѣже члѣкѣ тѣзи мѣризма да се насыти . и мнѣго бѣлѣны прѣхѣдѣхѣ и ѣсцѣлѣваха се . и слѣвѣхѣ и захвѣлѣха на бѣ . ѿца и сѣа и стѣго дѣха . и нѣна и прѣно и вѣ вѣкѣ вѣкомѣ ѿми :—

¹ примѣни 326. ² и когѣ ѿдѣше на полѣтъ при царѣ . на прѣди прѣтѣ нѣго сн пѣщашѣ мѣмѣци да дѣватѣ на сыромѣси мѣлѣстѣина . и тѣи дѣмашѣ нѣвѣмѣ достѣоннѣ да хѣдимѣ по зѣмѣи бѣжѣа ѿ Тѣхонр . ³ дѣмашѣ 326. ⁴ влѣзѣ 326. ⁵ + мѣ 326. ⁶ си ѿ Тѣхонр . ⁷ ѿ Тѣхонр . ⁸ плѣва 326. ⁹ мѣйка 326. ¹⁰ ѿ Тѣхонр . ¹¹ мѣсто потѣмѣю (!) 327. ¹² ѿ Тѣхонр . ¹³ мѣ 327. ¹⁴ и рѣ и жѣно мѣа ѿсѣга 327. ¹⁵ глѣвѣта 327. ¹⁶ такѣвѣзѣго 327. ¹⁷ ѿ Тѣхонр . ¹⁸ ѿлѣжѣа 327. ¹⁹ ѿзлѣзе ²⁰ ѿ Тѣхонр . ²¹ голѣма бѣра 327. ²² и занѣсе корѣвѣтъ до рѣмѣ градѣ 327. ²³ вѣцѣа 327. ²⁴ сѣрѣе 327. ²⁵ тѣко мѣ ѿмѣ хѣво 327. ²⁶ ѿ Тѣхонр . ²⁷ кѣлѣа 327. ²⁸ ефѣмѣанѣовѣ 328. ²⁹ мѣкрѣанѣ 328. ³⁰ и поѣдѣоха и царѣ и вѣлка ѿ Тѣхонр . ³¹ + зѣедно и жѣната мѣ 328. Тоѣа уточнѣне в Тѣхонр . ѿглѣжда нѣлогѣчно , понѣже се ѿнася до жѣната на Алѣкси , зѣтоѣ сѣвсѣм естѣвѣно е пропуснѣто ѿ ѣерѣй Аврам . ³² члѣцѣи 328. ³³ есѣмѣ 328. ³⁴ ѿми сѣмѣ ѿ Тѣхонр . ³⁵ царѣ 329. ³⁶ + сѣорѣ 329. ³⁷ и плѣче 329. ³⁸ и плѣчеше ѿ Тѣхонр . ³⁹ си рѣзитѣ своѣи 329. ⁴⁰ ѿскѣва 329. ⁴¹ кѣсѣмѣте 329. ⁴² + и свѣтѣ на ѣчитѣ моѣи 329. ⁴³ дѣворѣ 329. ⁴⁴ + на мѣника своѣа дѣто тѣ сѣ рѣдѣла свѣтѣ на моѣитѣ ѣчи кѣи мѣйка да ѣтиши жалѣсть моѣа ѿ толѣкози годѣины 329. ⁴⁵ ѿ Тѣхонр . ⁴⁶ сѣвѣрѣле 329. ⁴⁷ голѣма 329. ⁴⁸ не цѣ 329. ⁴⁹ жльтѣци по пѣть 329.

В заключение може да се обобщи следното. Данните от досегашните ми наблюдения върху преписите на Житието на Алекси, Божи човек, свидетелстват, че ранните по-цялостно запазени преписи от XIV век показват не само текстови различия помежду си, но и доста сериозни текстологично-лексикални различия от т. нар. „чети-минейна редакция“.

Дамаскините също не са еднородни по отношение на този житиен текст. Тези от XVII век можем да определим като „ранна дамаскинова редакция“ – тя е отразена в Тихонравовия дамаскин и в Аврамовия сборник, запазена е също и в Дамаскин № 1073 от XVIII век от сбирката на НБКМ – София. По данни от дамаскинови преписи и сборници със смесено съдържание от края на XVIII и XIX век може да се опише още една редакция на житийния текст – „късна дамаскинова“, която, освен че е по-разширена, вероятно превеждана от други гръцки източници, в лексикално отношение се характеризира с множество чуждици, предимно турцизми и гърцизми. Необходими са задълбочени проучвания, които да прецизират това становище и да изнесат подробни данни за характерните особености на всяка редакция.

ЛИТЕРАТУРА

- Адрианова-Перетц 1917:** Адрианова-Перетц, В. П. *Житие Алексея чело века божия в древней русской литературе и народной словесности*. Петроград, 1917.
- Ангелов 1976:** Ангелов, Б. Ст. Старобългарски книжовни средища. // *Известия на НБКМ*, т. XIV (XX), 1976, 35 – 52.
- Василев 1984:** Василев, В. П. Преправката на „Слово о десетых слов Моисеовъх“ в Новия Троянски дамаскин. // *Старобългарска литература*, 1984, №16, 121 – 128.
- Василев 1993:** Василев, В. П. Общи писменоезикови черти в преписите на архаични дамаскини. // *Palaeobulgarica*, 1993, № 2, 99 – 108.
- Дьомина 1968:** Демина, Е. И. *Тихонравовский дамаскин. Болгарский памятник XVII в. Исследование и текст*. Ч. 1, София, 1968.
- Енциклопедия:** *Encyclopaedia Slavica Sanctorum*: <http://www.eslavsanct.net>
- Иванова 1986:** Иванова, Кл. *Стара българска литература. Житиенписни творби*. София, 1986.
- МЧМ изд. 1998:** *Die grossen Lesemenäen des Mitropoliten Makarij. Uspenskij spisok*. Weiher-Freiburg I. Br. (2) 12 – 25 März, 1998.
- Савова 2003:** Савова, В. Непознато химнографско произведение на св. Климент Охридски за св. Алексей Човек Божи (предварителни бележки). // *Palaeobulgarica*, 2003, № 2, 2 – 12.

Тончева 2008: Тончева, Хр. Към състава на Аврамовия сборник – ръкописен паметник от 1674 г. от сбирката на Пловдивската библиотека. // *Интеркултурният диалог – традиции и перспективи. Международна славистична конференция. Научни трудове на ПУ „Паисий Хилендарски“*. Т. 46, кн. 1, сб. А – *Езикознание*. Пловдив, 2008, 117–123.

Тончева 2013: Тончева, Хр. За славянските редакции на Житието на Алекси, Божи човек. // *Научни трудове на ПУ „Паисий Хилендарски“*. Пловдив, 2013 г. (под печат).

Цонев 1920: Цонев, Б. *Опис на ръкописите и старопечатните книги в Пловдивската народна библиотека*. София, 1920.